

STORTINGET

Innst. 290 S

(2024–2025)

Innstilling til Stortinget
fra utdannings- og forskningskomiteen

Meld. St. 14 (2024–2025)

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Sikker kunnskap i en usikker verden

Til Stortinget

1. Sammendrag

I meldingen legger regjeringen frem sin plan for å styrke det norske forskningssystemet. I stortingsmeldingen beskriver regjeringen tiltak for å sette retningen for forskningssystemet – altså organiseringen, infrastrukturen og reglene for forskningen – for fremtiden.

Forskningen foregår i en kontekst som har endret seg betydelig på bare få år. Bakteppet er det gjennomgripende teknologiskiftet og endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen. Dette stiller nye krav til omstilling også i forskningssystemet.

Norge trenger et forskningssystem som står seg i møte med samfunnsutviklingen i årene fremover. I meldingen foreslår regjeringen tiltak på områder med særskilte muligheter og utfordringer. Forskningssystemet må være rigget for å nå regjeringens forskningspolitiske mål. Målene og de tematiske prioriteringene som ble bestemt i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning, jf. Meld. St. 5 (2022–2023), jf. Innst. 170 S (2022–2023), ligger fast i arbeidet med forskningssystemet.

De grunnleggende prinsippene og verdiene forskningen bygger på, skal beskyttes. Regjeringen vil verne om den akademiske friheten og forskningens uavhengighet og integritet. Åpenhet, etterprøvbarhet og forskningsetikk er bærebjelker i det norske forskningssystemet.

Regjeringens utgangspunkt er at det norske forskningssystemet skal være så åpent som mulig og så lukket som nødvendig. I meldingen foreslår regjeringen tiltak for å sikre at forskningssystemet legger til rette for den nødvendige balansen mellom fortsatt åpenhet og behovet for økt aktsomhet. Meldingen legger til grunn at forskningssikkerhet er nøkkelen til fortsatt åpenhet i en stadig mer usikker verden og dermed en viktig forutsetning for norsk konkurransekraft og norske bidrag til å løse globale utfordringer.

Regjeringen beskriver i meldingen tiltak for økt innsats for å sikre et forskningssystem som

- er rustet for det digitale skiftet
- tar høyde for forskningssikkerhet i en tid med økende global spenning
- fremmer omstilling i næringslivet gjennom styrket samarbeid og privat finansiering
- rekrutterer internasjonale talenter og sikrer forskerkompetanse i bredden av arbeidslivet
- bygger opp under tilliten til og bruken av forskning i samfunnet.

2. Komiteens behandling

Komiteen har hatt åpen høring om saken torsdag 24. april 2025. Til den muntlige høringen ble det invitert 27 høringsinstanser. Program for høringen, skriftlige innspill og opptak av høringen er tilgjengelig på sakens side på stortinget.no.

Komiteen har også mottatt en rekke skriftlige høringsinnspill om saken. Disse kan leses på sakens side på stortinget.no.

3. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Øystein Mathisen, Lise Selnes og Elise Waagen, fra Høyre, Margret Hagerup, Linda Hofstad Helleland og Kari-Anne Jønnes, fra Senterpartiet, Kjerstin Wøyen Funderud og Marit Knutsdatter Strand, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati, fra Sosialistisk Venstreparti, Grete Wold, fra Rødt, lederen Hege Bae Nyholt, og fra Venstre, Abid Raja, visertil meldingen.

Komiteen viser til at regjeringen i meldingen understreker at forskning er grunnleggende for et åpent og demokratisk samfunn med gode beslutningsprosesser der akademisk frihet står i en særstilling. Komiteen støtter dette og er tydelige på at i en krevende sikkerhetspolitisk situasjon blir vitenskap, forskning og sannhet satt under press.

Komiteen mener grunnleggende og langsiktig oppbygging av kunnskap må basere seg på fri, kritisk og uavhengig forskning. Den nasjonale forskningsinnsatsen har betydning for videreutvikling av velferdsstaten og for internasjonal konkurranseevne.

Komiteen mener det offentlige har et særlig ansvar for å ivareta vilkårene til grunnforskning. Et kunnskapsbasert nærings-, samfunns- og kulturliv forutsetter tett samarbeid mellom aktører innen disse feltene og universitet, høyskoler og forskningsinstitutter. Veien fram til kommersialisering av forskningsresultater må understøttes bedre, slik at forskningen kan danne grunnlaget for innovasjon og gründervirksomhet.

Komiteen mener det er nødvendig å sikre at det offentliges investeringer i forskning og utvikling (FoU) holdes på et høyt internasjonalt nivå, og at næringslivets FoU-investeringer i tråd med nasjonale ambisjoner øker til 2 pst. av BNP.

Komiteen mener det er viktig at forskning og forskere får gode rammevilkår, og at det sikres mer åpen forskningspublisering for å gjøre kunnskap tilgjengelig for flere.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, mener at man for å ta Norge framover trenger betydelig økt satsing på forskning, tydelig satsing på fremragende miljøer samt bedre samarbeid på tvers av sektorer og landegrenser. En sterk forsknings-, kunnskaps- og innovasjonssektor er viktig for å omstille samfunnet og bygge arbeidsplassene for fremtiden.

Flertallet peker på at samfunnsutfordringene står i kø. Det er en geopolitisk svært krevende situasjon, med krig både i Europa og Midtøsten i tillegg til de pågå-

ende langvarige konfliktene, noe som preger oss som folk og som nasjon. Flertallet mener det er grunn til å anta at migrasjonen vil være større i lang tid framover, både på grunn av krig og konflikt, men også på grunn av klimaendringer.

Flertallet peker på at klimaendringene gjør at vårt tradisjonelle levesett, våre prioriteringer og vår evne til innovasjon blir satt på prøve. I tillegg utvikler teknologien seg i raskt tempo, noe som både gir muligheter og utfordringer.

Komiteen viser til demografiutfordringene, hvor flere eldre og færre i yrkesaktiv alder bringer med seg en del utfordringer, selv om det er positivt at flere lever lenger. Kampen om arbeidskraften og kompetansen er allerede i gang, og gapet mellom behov og faktisk tilgang er ikke mulig å tette med framtidens befolkning. Komiteen mener derfor det er avgjørende at man jobber smartere og bruker ressursene fornuftig.

Komiteen er tydelig på at summen av disse utfordringene må tas på alvor, og at alle disse utfordringene har en fellesnevner: de krever omstilling, kunnskap, innovasjon og forskning.

Komiteen peker videre på at Norge har en betydelig offentlig finansiering av forskning. Komiteen mener det trengs tydelige prioriteringer over områder hvor Norge må ha kunnskapsberedskap, hvor landet har særskilte fortrinn og ambisjoner, samt hvor kunnskap er avgjørende for å innfri forpliktelsene Norge har påtatt seg for eksempel innenfor klima og forsvar.

Komiteen peker på at samarbeid på tvers av landegrenser for å bryte kunnskapsbarrierer og finne løsninger på de store utfordringene verden står overfor, er både viktig og nødvendig. En sterk og aktiv deltakelse i de europeiske rammeprogrammene bidrar til å styrke et kunnskapsintensivt og konkurransedyktig næringsliv gjennom nettverk, kompetanse og kapital. Komiteen peker på viktigheten av å motivere og legge til rette for en sterk norsk deltakelse fra både private og offentlige forsknings-, utviklings- og innovasjonsmiljøer.

Fleirtallet i komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, meiner at det er viktig å sikra dei norske forskningssystema i ei uroleg verd og å tryggja norske forskarar. Den autoritære utviklinga ein ser i til dømes USA, understrekar dette. Samstundes er også forskning sentral i å løysa mange av dei utfordringane samfunnet står overfor, som klimakrisa og demografiutfordringar.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, viser til det viktige samfunnsoppdraget som ligger til institusjonene i høyere utdannings- og forskningssektor, og hvordan veien

til å løse de store globale utfordringene går gjennom utdanning, forskning og utvikling.

Dette flertallet viser til at disse partiene vil styrke forskningen for å løse store samfunnsutfordringer og bidra til innovasjon og konkurransekraft og en opplyst samfunnsdebatt. Dette flertallet peker på at det er viktig å prioritere toppforskningen, og at målet bør være å utvikle flere verdensledende fagmiljøer i Norge, å styrke den næringsrettede forskningen og å jobbe for at mer forskning skal føre til næringsutvikling. Dette flertallet legger særlig vekt på at offentlig finansiert forskning skal ha høy kvalitet og være uavhengig av politiske føringer eller særinteresser som kan rukke ved forskningens troverdighet. Dette flertallet fremhever at norske fagmiljøer må samarbeide mer og bedre internasjonalt. Det er viktig for å øke kvaliteten i forskning og utdanning, for å delta i den internasjonale dugnaden for ny kunnskap og for å hente hjem kunnskap utviklet utenfor Norges grenser.

Et tredje flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Senterpartiet, understreker at i en utrygg verden er det viktigere enn noen gang med sterkere internasjonalt samarbeid og mer utsyn, og at de store utfordringene vi står overfor, må løses i større fellesskap enn det nasjonale. Dette flertallet viser til meldingen og støtter regjeringens hovedbudskap om at kunnskap og forskning er helt avgjørende for å møte usikkerhet og økende kompleksitet i samfunnet. Dette flertallet vil understreke betydningen av et sterkt, uavhengig og tillitsbasert forskningssystem som en bærebjelke i et demokratisk og bærekraftig samfunn.

Dette flertallet mener videre at forsknings- og kunnskapssektoren har en avgjørende rolle i å styrke nasjonens motstandskraft mot kriser og forstyrrelser. Forskning skal bidra med analyser, innsikt og løsninger på utfordringer knyttet til klima, helse, teknologi, sikkerhet og samfunnsutvikling. Det må legges til rette for kunnskapsmiljøer som kan respondere raskt og effektivt i møte med nye trusler og krisesituasjoner.

Komiteen mener det er avgjørende at forskningspolitikken gir godt rom for både grunnforskning og den mer anvendte forskningen, og at det sikres faglig bredde på tvers av profesjoner og disipliner. En mangfoldig og balansert forskningsportefølje er nødvendig for å ivareta samfunnets langsiktige kunnskapsbehov og demokratiske utvikling.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, peker på viktigheten av satsing på grunnforskning og nysgjerrighetsdrevet forskning. Det er viktig å øke forskerrekutteringen, og flertallet peker på at utlysning av øremerkede grunnforskningsstipender

kan være et viktig virkemiddel for å rekruttere unge forskere.

Flertallet er tydelige på at det er summen av forskning og kunnskap som gjør at kompetansebehovet kan dekkes, og at de kunstneriske og kreative fagene og områdene også er en svært viktig del av forsknings-, kunnskaps- og kompetansebasen i samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet er positive til retningen meldingen peker ut for forskningssystemet. Det er stort behov for å øke forskningsinnsatsen fra privat sektor og næringslivets FoU-bidrag. Det er også et stort behov for å samordne forskningsinnsatsen gjennom Forskningsrådet med større bidrag fra ulike deler av offentlig sektor. Disse medlemmer merker seg at flere høringsinstanser etterlyser en mer offentlig tilnærming til grep som kan øke den samlede forskningsinnsatsen i næringslivet og i offentlig sektor i sin helhet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til at regjeringen Solberg leverte sterk vekst i bevilgningene til høyere utdanning og forskning gjennom åtte år. For Høyre er det avgjørende å satse på kunnskap og kompetanse for å håndtere samfunnsendringene, dekke kompetansebehov og bidra til verdiskaping og trygghet for framtidig velferd.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Solberg gjennom to langtidsplaner for forskning og høyere utdanning la grunnlaget for en periode med høye ambisjoner for norsk forskning og høyere utdanning. Planene bygget på et langsiktig perspektiv og en grunnleggende vilje til å bruke nødvendige ressurser for å løse vår tids store utfordringer, og å skape et bærekraftig samfunn og langsiktig økonomisk vekst. Disse medlemmer peker på at den første langtidsplanen, jf. Meld. St. 7 (2014–2015), fulgte opp målsettingen om å bruke 1 pst. av bruttonasjonalproduktet (BNP) på forskning og utvikling (FoU), gjennom blant annet opptrapping av bevilgningene til forskningsinfrastruktur, deltakelse i europeiske rammeprogram for forskning og innovasjon og flere rekrutteringsstillinger. Totalt ble langtidsplanen i årene 2015–2018 fulgt opp med over 3 mrd. kroner i økte bevilgninger.

Disse medlemmer viser videre til at også langtidsplanen for årene 2019–2023 ble fulgt opp med over 1,6 mrd. kroner gjennom opptrappingsplanene «Teknologiløft, FoU for fornyelse og omstilling i næringslivet» og «Kvalitet i høyere utdanning». Gjennom perioden til regjeringen Solberg økte FoU-bevilgningene med 16,3 mrd. kroner, noe som tilsvarer en realvekst på om lag 28 pst. Disse medlemmer viser til at bevilgningene jevnt over overoppfylte målet om å bruke 1 pst. av BNP på FoU. Sammen med en ambisiøs satsing på de prioriterte områdene i de forrige langtidsplanene viser disse

medlemmer til at regjeringen Solbergs styrking av universitetene og høyskolene med en realvekst på over 15 pst. har gitt norsk forskning og høyere utdanning et betydelig løft når det gjelder både kvalitet, kapasitet og suksessrate i åpne internasjonale konkurransearenaer.

Disse medlemmer peker på at de resultatene man nå ser av Retur-EU, er en direkte konsekvens av regjeringen Solbergs politikk. Forskning og utvikling er avgjørende for å håndtere det grønne skiftet, skape vekst i næringslivet og utvikle nye næringer.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Solberg fulgte opp sine uttalte intensjoner og sikret reelle budsjettprioriteringer i tråd med opptrappingene skissert i langtidsplanen for 2019–2028, jf. Meld. St. 4 (2018–2019). Disse medlemmer merker seg derimot at regjeringen Støre velger å gå bort fra denne tverrpolitiske enigheten som spenner tilbake til regjeringen Stoltenberg II, og svekker både langtidsplanens verdi som styringsverktøy og ambisjonene for norsk forskning og høyere utdanning.

Komiteens medlemmer fra Høyre fremhever at Høyre fortsatt har store ambisjoner for forskningen, og viser til Høyres alternative statsbudsjett for 2025, hvor det omprioriteres over 400 mill. kroner til et stort forskningsløft for grønn omstilling og teknologi og det foreslås å videreføre midler til sentre for fremragende utdanning som sikrer prestisje til innovativ og god undervisning i høyere utdanning.

Disse medlemmer peker videre på at Høyre i sitt alternative statsbudsjett tilrettelegger for et konkurransedyktig og nytenkende næringsliv som bidrar til flere lønnsomme jobber og gir mer skatteinntekter.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre mener det er behov for en styrket satsing på forskning. Draghi-rapporten som kom i 2024 (The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi 9. september 2024), sier klart og tydelig at Europa mister konkurransekraft sett mot USA og Kina. Disse medlemmer mener rapporten viser behovet for å kraftig trappe opp satsingen på forskning og innovasjon.

Disse medlemmer mener forskning og høyere utdanning er avgjørende for norsk konkurransekraft. Dersom sektoren nedprioriteres, vil det kunne svekke konkurransekraften. Det er svært alvorlig i en tid der landene rundt oss satser, og det vil kreve omstilling for å møte dagens og morgendagens utfordringer.

Komiteens medlem fra Venstre viser til at Venstre i sitt alternative statsbudsjett for 2025 foreslo å øke bevilgningene til forskning og innovasjon. Sammenlignet med regjeringens budsjett foreslo Venstre å styrke høyere utdanning og forskning med nærmere tre mrd. til i sitt alternative budsjett for 2025. Forskning og

høyere utdanning fikk 1,66 mrd. mer enn i regjeringens budsjett, blant annet 350 mill. til økt basisfinansiering av universiteter og høyskoler. Videre foreslo Venstre å bevilge 125 mill. ekstra til grunnforskning, og tilsvarende mye til strategiske forskningssatsinger, og å bevilge penger til 1 000 nye IKT-studieplasser og 500 nye studieplasser i realfag.

3.1 Forskningssystemet

Komiteen viser til at forskningssystemet omfatter forskere, institusjoner og virksomheter, myndigheter og brukere av forskning. Komiteen vil framheve at det norske forskningssystemet er en integrert del av det internasjonale kunnskapssystemet, Norge er helt avhengig av internasjonalt samarbeid. Komiteen løfter også fram kommuner og fylkeskommuner sin involvering i forskning.

Komiteen viser til de fire forskningsutførende sektorene: næringsliv, universitets- og høyskolesektoren, instituttsektoren og helseforetakene.

Komiteen peker på utfordringen som følger av at forskningsfinansieringen og styringen er for fragmentert. Skal man lykkes med økt satsing på tvers av sektorer, departementer og styringsnivåer, må det bedre samordning til.

Komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget våren 2026 med forslag til hvordan man kan sikre bedre samordning for å styrke norske virksomheter innen forskning, utvikling og innovasjon (FOUi).»

UNIVERSITETER OG HØYSKOLER

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at helt sentralt for et godt forskningssystem er god finansiering. Universiteter og høyskoler har derimot gjennomgått kutt i bevilgninger de siste årene. Kuttene for universiteter og høyskoler begynte under Solberg-regjeringens avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (ABE) fra 2015. Intensjonen med ABE-reformen var å effektivisere den statlige drift- en ved å kutte i driftsmidler til alle statlige virksomheter og heller fordele kuttene til politiske prioriterte områder. Ifølge Fafo sitt faktaflak fra 2019 om ABE-reformen i staten er en av de tydeligste konsekvensene av ABE-reformen større arbeidsmengde. Den har også ført til svekket aktivitetsnivå og tjenestetilbud.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Støre i Hurdalsplattformen vedtok å fjerne ABE-kutt. Til tross for lovnader om å stoppe kuttviljen til regjeringen Solberg viste statsbudsjettet for 2025 en tildeling som i realiteten er kutt, da tildelingen viser en økning som kun var 2,5 pst. større enn saldert budsjett for 2024, og som

var godt under regjeringens sats for prisjustering på 3,8 pst.

Disse medlemmer viser til at vitenskapelig ansatte ved universiteter og høyskoler rapporterer om økt arbeidspress, stress, dårligere arbeidsmiljø og færre ressurser til undervisning/studentaktivitet, forskning og vitenskapelige støttefunksjoner de siste årene. Dette er konsekvensene av de siste årenes nedskjæringer i grunnbevilgningene til høyere utdanningsinstitusjoner, ifølge Kutt-undersøkelsen 2024 fra Forskerforbundet. Dette går ut over forskningen, og det går ut over utdanningen til studentene.

Disse medlemmer mener at effektivisering bør skje gjennom å kutte rapporteringskrav, ikke å kutte i bevilgning og ansatte. Videre må rapportering og kontroll erstattes med tillitsbasert styring.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen redusere arbeidspresset for vitenskapelig ansatte blant annet gjennom bedre administrativ støtte og færre rapporteringskrav.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i forslag til statsbudsjett for 2026 øke grunnfinansieringen til universiteter og høyskoler.»

INSTITUTTSEKTOREN

Komiteen merker seg innspillene fra instituttsektoren og at de over tid vært tydelige på at å styrke grunnbevilgningen til de uavhengige forskningsinstitusjonene vil ha stor effekt og medføre at de i enda større grad kan tilby tjenester, infrastruktur og kompetanse som tilpasses behov i både eksisterende og framtidig næringsliv i Norge. Grunnbevilgningen brukes til strategisk kompetansebygging innenfor tema som danner hjørnesteiner i framtidig nærings- og samfunnsutvikling. Komiteen viser til at nanomedisin og deretter persontilpasset medisinerer er viktige fagområder bygget opp av slike bevilgninger.

NORGES FORSKNINGSRÅD

Komiteen løfter fram Norges forskningsråd som den helt sentrale aktøren i norsk forskning, gjennom finansiering, som rådgiver og som møteplass. Det har også et særskilt ansvar for forskningsformidling og å ta forskningen i bruk.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre vil påpeke at søknadsprosessene for å få forskningsmidler er kompli-

serte og ressurskrevende, og at virkemiddelapparatet er uoversiktlig. Disse medlemmer mener det bør vurderes en strukturreform innen virkemiddelapparatet for å skape enklere og mer effektive prosesser. Det bør vurderes hvorvidt Forskningsrådets rolle bør styrkes, med mål om å oppnå vesentlig enklere søknads- og rapporteringssystemer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Venstre, viser til at forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid er likestilt i universitets- og høyskoleloven, men at denne likestillingen i praksis ikke er reell. Eksempelvis mangler kunstfagene en nasjonal konkurransearena for finansiering av kunstnerisk utviklingsarbeid etter at Program for kunstnerisk utviklingsarbeid ble avviklet. Flertallet mener at kunstnerisk utviklingsarbeid bør inn i Forskningsrådets mandat, og er av den oppfatning at nasjonale konkurransearenaer styrker kvaliteten i forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til høringsinnspillet fra Universitets- og høyskolerådet (UHR), som ytrer en bekymring for kunstfagernes status og anerkjennelse i universitets- og høyskolesektoren. UHR påpeker at det ikke er reell likestilling av forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid i forskningssystemet, dette til tross for at de er likestilt etter universitets- og høyskoleloven. UHR etterlyser at kunstnerisk utviklingsarbeid inkluderes i Forskningsrådets mandat.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen inkludere kunstnerisk utviklingsarbeid i Forskningsrådets mandat.»

3.2 Forskningssamarbeid med EU

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, peker på viktigheten av at Norge fortsatt skal ha tilgang til EUs forskningssatsinger, og at det er særdeles viktig å sikre norsk deltagelse i EUs forskningsprogrammer. Som utenforland kan det bli utfordrende når EU i større grad enn før organiseres som såkalte «Co-fund»-programmer, eller krever at søkere til programmene stiller med egenfinansiering, slik at lønnsomheten ved å delta for norske partnere blir kritisk lav.

Medlemene i komiteen fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt er positive til at norske forskarar konkurrerer om finansiering og bidreg i prosjektsamarbeid i EU. Likevel vil disse medlemmene peika på at det er fleire kritikkverdige forhold ved mel-

lom anna Horisont Europa. Transnational Institute har, i rapporten «Partners in Crime. EU Complicity in Israel's Genocide in Gaza», avdekkja korleis 126 mill. euro har gått til israelske forskingsprosjekt. Mange av desse er direkte knytt til våpenindustrien eller bidreg på andre måtar til folkerettsbrot i Palestina. Norge er også bidragsytar til Horisont Europa, som betyr at norske skattepengar også er ein del av denne summen, som har gått til aktørar som mogleggjer folkerettsbrot i Palestina.

Desse medlemene fremjar følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa frysa norske bidrag til forskningssamarbeid i EU der desse omfattar israelske militæraktørar eller andre aktørar som er delaktige i folkerettsbrot i Palestina.»

Medlemen i komiteen frå Raudt vil også visa til høyringsinnspellet frå Samarbeidsrådet for bygg, anlegg og eiendom. Dei peiker på at Norge tolkar og praktiserer statsstøtteregulverket i EØS-avtalen strengare enn andre land:

«Norge er kjent for en restriktiv holdning til statsstøtte, ofte kalt 'flink gutt'-mentaliteten i EØS-sammenheng. At Forskningsrådet holder igjen støttesatsene (f.eks. maks 50 % for SMB der EU-regler tillater 70 %), kan sees som uttrykk for en streng praksis. Andre land bruker gjerne full sats for små bedrifter i nasjonale ordninger for å stimulere mer FoU i næringslivet. Under pandemien da Norge midlertidig hevet satsene til maks tillatte, la man seg på nivå med det EU-reglene åpner for.»

Denne medlemen meiner at EØS-regulverket er tvangstrøye nok, om ikkje norske styresmakter for eigen kjøl skal gjera det endå strengare. Tvert imot må regjeringa nytta handlingsrommet i regelverket for å fremja nasjonal forskning og utvikling og presisera dette overfor Forskningsrådet.

På denne bakgrunn fremjar denne medlemen følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa presisera overfor Norges forskningsråd at handlingsrommet i EØS-avtalen skal nyttast til det fulle, for å sikra auka investeringar i forskning og utvikling i norske verksemdar.»

3.3 Et forskningssystem rustet for det digitale skiftet

Komiteen viser til meldingen og det digitale teknologiskiftet og er enig i behovet for oppgradering av forskningsnett og et løft på kvanteteknologi, slik at Norge finner sin plass i det internasjonale samarbeidet på dette feltet. Komiteen støtter også at det arbeides videre med en nasjonal infrastruktur på regnekraft. Komiteen viser også til kunstig intelligens og betydning

en av å sikre etisk bruk og bygge opp norske og samiske språkmodeller.

Komiteen viser til at Norge i fremtiden trenger flere bein å stå på, og at det må legges til rette for forskning som fremmer teknologiutvikling. Kvanteteknologi er et fremvoksende felt som har stor betydning for sikker kommunikasjon og næringsutvikling. Det er derfor positivt at regjeringen styrker satsingen på kvanteteknologi gjennom Forskningsrådet med 70 mill. kroner.

Komiteen viser til at i likhet med den nye digitaliseringsstrategien trekkes viktigheten av data, KI og synergien mellom disse områdene frem. Komiteen viser til at det ligger store gevinstrealiseringer i datafisering, bruk av data som en verdiskapende mekanisme og hvordan dataen kan brukes av KI.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, mener dette er bra, men hverken Digitaliseringsstrategien eller innværende stortingsmelding adresserer datastyring, datalivssyklus, skygge-IT, dark data eller klimaeffekten av datalivssykluser. Flertallet mener denne tematikken burde få langt mer oppmerksomhet, da det er helt nødvendige forutsetninger for effektiv og sikker bruk av kunstig intelligens.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, viser til at meldingen omtaler datastyring (data governance), der det refereres til strategier, prosesser og retningslinjer som er etablert for å sikre at data blir administrert på en ansvarlig og effektiv måte gjennom hele datalivssyklusen. Dette flertallet peker på at dette innebærer å definere hvem som har tilgang til hvilke data, hvordan data skal klassifiseres og beskyttes, hvordan datakvalitet skal opprettholdes, og hvordan data skal lagres, deles og slettes. Effektiv datastyring bidrar til å beskytte sensitiv informasjon, optimalisere ressursbruk, sikre overholdelse av relevante lover og reguleringer og forbedre beslutningstaking ved å sikre at analyser baseres på nøyaktig og oppdatert informasjon. Datastyring er en av de viktigste forutsetningene for effekt og sikker bruk av tradisjonell maskinlæring, men også generativ KI.

Dette flertallet viser til at regjeringen i Nasjonal digitaliseringsstrategi 2024–2030 slår fast at Norge skal være ledende innenfor datadrevet verdiskaping, forskning og innovasjon. Dette flertallet peker på at for å nå disse målene må man adressere datastyring, dark data og ROT-data. Det å skape gode nok forutsetninger for å bli ledende innenfor datadrevet verdiskaping kan være en tid- og ressurskrevende prosess.

Dette flertallet peker på viktigheten av ikke å glemme muliggjørende teknologier og informatikk

som grunnleggende drivere for omstilling. Dette flertallet mener meldingen ikke i stor nok grad peker på viktigheten av infrastruktur for hele bredden av forskning.

Komiteens medlemmer fra Høyre peker på at Høyre i sitt alternative statsbudsjett for 2025 mer enn doubler regjeringens satsing på kunstig intelligens til avanserte teknologier, som kunstig intelligens, mikrochips, cybersikkerhet og kvanteteknologi, med 200 mill. kroner.

Fleirtallet i komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, er opptatte av at Norge skal utvikla eigen KI som motvekt til den hyperkommersielle KI-en ein ser både i USA og i Kina. Norske språkmodellar må vera tufta på norsk språk, både bokmål og nynorsk, og dei samiske språka. I tillegg er det avgjerande at utvikling av norsk KI går føre seg på ein måte som respekterer opphavsrett og åndsverklova. Ein har sett fleire døme på at amerikanske KI-modellar blir trena på materiale som er beskytta av opphavsrett, der eigaren av materialet ikkje blir kompensert eller informert om bruken. Dette er alvorleg.

3.4 Forskningssikkerhet

FORSKNINGSSYSTEMET SKAL VÆRE SÅ ÅPENT SOM MULIG

Komiteen støtter at åpenhet og akademisk frihet er grunnleggende prinsipper for forskning. Komiteen viser til meldingen og støtter at det legges opp en samordning av forskningssikkerhet og ansvarlig internasjonalt samarbeid på tvers av departementer og regelverk. Komiteen understreker at forskning er en del av vår nasjonale beredskap og sikkerhet, og dette omfatter datasikkerhet, lagring og behandling. Komiteen viser til at Forskningsrådet vil få en utvidet rolle i samordningen mellom åpen, skjermet og gradert forskning i et felles system.

Komiteen understreker betydningen av å verne om den akademiske friheten som en forutsetning for et velfungerende og tillitsbasert kunnskapssystem. Akademisk frihet sikrer at forskere og studenter kan utforske og formidle kunnskap uavhengig av politiske, økonomiske eller ideologiske føringer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, er positive til at regjeringen slår tydelig fast i meldingen at den skal verne om åpenhet og akademisk frihet som grunnleggende prinsipper for forskningen.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre viser til Universitets- og høyskolerådets høringsinnspill, der de påpeker at det står lite om hvordan dette vernet skal følges opp i praksis. Disse medlemmer mener at forskningens frihet likeså mye er et grunnleggende prinsipp for demokratiet. Tilliten til forskning i dag er under press. Norge som demokrati er helt avhengig av en sterk kunnskapssektor, som bidrar til kunnskap som er til å stole på. Situasjonen for amerikansk akademia etter at Trump tok over sin andre presidentperiode, står som et grelt eksempel på at akademisk frihet er et sårbart prinsipp også i demokratier. Å grunnlovfeste forskningens frihet som et demokratisk prinsipp vil bidra til å styrke og verne om den vitenskapelige forskningens frihet.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til Grunnlovsforslag om ny § 107 (om fri vitenskapelig forskning), fremmet av representantene Kathy Lie og Grete Wold fra Sosialistisk Venstreparti, jf. Dokument 12:5 (2023–2024).

Komiteen vil vise til at ekspertutvalget for akademisk ytringsfrihet i NOU 2022:2 (Kierulf-utvalget) slo fast at ytringsrommet er under press. Komiteen vil også vise til et forskningsprosjekt fra 2022 om ytringsfrihetens vilkår i dagens samfunn, ledet av Institutt for samfunnsforskning (ISF). Den viste blant annet at 42 pst. av befolkningen mener at forskere lar seg påvirke av politisk ståsted, at 57 pst. av akademikere mener «politisk korrekthet» er et problem, og at 21 pst. av forskere sier at de har unnlatt å realisere en forskningsidé grunnet frykt for å utfordre kolleger. Komiteen ser med bekymring på disse funnene og mener de illustrerer at lav takhøyde er et problem i flere akademiske miljøer. Komiteen mener dette er et demokratisk problem som kan true legitimiteten og tilliten til forskningen. Dersom ikke befolkningen kan være trygg på at forskning skjer med et uavhengig og samfunnsvitenskapelig utgangspunkt til det beste for samfunnet, kan det skade tilliten til akademia og vitenskapen som helhet. Man må være trygg på at også kontroversielle studier blir publisert.

Komiteen vil vise til at Kierulf-utvalget pekte på selvsensur som en stor årsak til den pressede ytringsfriheten i akademia: Forskere er redde for hva kolleger vil mene om deres funn. Utvalget viste videre til at kanselleringskulturen gjør at de med avvikende meninger kan oppleve at de forsøkes utstøtt. Fremfor å møtes med argumenter opplever mange å bli hindret fra å delta i den offentlige debatten. Kierulf-utvalget pekte på tre grunner til hvorfor det ikke er akademisk ytringsfrihet:

1. Svak kollegial støtte: Forskere er ikke flinke nok til å støtte kolleger. Tall viser at forskere frykter for reaksjoner fra kolleger. Det er en av hovedårsakene til at

mange velger ikke å ytre seg i mediene. Dette gjelder også ytringer internt, særlig for midlertidig ansatte.

2. Konformitetskultur: Deler av academia preges av manglende meningsmangfold. Ifølge Institutt for samfunnsforskning er forskere mer venstreorienterte enn befolkningen ellers.
3. Tøft debattklima i mediene: Forskere frykter en polarisert debatt i sosiale og tradisjonelle medier. Flere vegrer seg for å formidle i slike kanaler på grunn av faren for hets. De frykter også tabloide vinklinger i avisene.

Komiteen vil understreke viktigheten av at den akademiske ytringsfriheten må være reell, og at institusjonenes ledelse på alle nivåer må støtte opp om og beskytte de ansattes akademiske ytringsfrihet. Komiteen vil i den sammenheng understreke viktigheten av meningsmangfold innen academia. Det må unngås at forskningsmiljøer blir ensrettede ekkokamre, og forholdene må legges best mulig til rette for fri og reell meningsbrytning. Komiteen mener at i en tid der det er økende sikkerhetstrusler, økt internasjonal ustabilitet og økende polarisering, er det særdeles viktig at akademisk ytringsfrihet anses som en grunnleggende rettighet, og at det er lovgivning og reguleringer som sikrer den enkelte forskers frihet og rettigheter.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet, vil understreke at akademisk ytringsfrihet er en forutsetning for at offentligheten skal ha høy tillit til forskningsmiljøene.

ANSVAR FOR ARBEIDET MED FORSKNINGSSIKKERHET

Komiteen er enige med Forskerforbundet, som i sitt høringsinnspill understreker at ansvaret for å ivareta det sikkerhetspolitiske regelverket først og fremst må ligge på institusjons- og systemnivå, ikke hos den enkelte forskeren. Derfor er det nødvendig med et tydelig og forutsigbart regelverk, slik at den enkelte forskeren vet hva som er gjeldende, og at det endelige ansvaret ikke blir gitt forskeren selv.

ANSVARLIG INTERNASJONALT

KUNNSKAPSSAMARBEID

Komiteen støtter regjeringens mål om å sikre balanse mellom internasjonalt forskningssamarbeid og nasjonale sikkerhetshensyn, og at det må etableres tydelige retningslinjer for samarbeid med utenlandske aktører samtidig som det legges til rette for aktiv norsk deltakelse i internasjonale forskningsprogrammer.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på at den sikkerhetspolitiske situasjonen tilsier betydelige skjer-

pelser hva angår samarbeid både på institusjonsnivå og forsker til forsker-samarbeid. Norge er et lite land, og landet er helt avhengig av samarbeid på tvers av landegrensene for å lykkes. I årene som kommer, er det viktig å være tydelige på hvilke satsinger det skal være nasjonalt, hva det bør samarbeides med våre nordiske naboland om, og hvilke land det ikke skal samarbeides med.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet vil påpeke at både PST og E-tjenesten i mange år har advart mot store etterretningstrusler mot Norge. PST har blant annet også skrevet følgende i sine trusselvurderinger når det gjelder forsknings- og utdanningsområdet:

«å tilby forskere med spisskompetanse lukrative økonomiske avtaler, er også virkemidler PST vet blir benyttet. Slike incentiver kan legge til rette for at sensitiv informasjon, kunnskap og teknologi tilfaller den utenlandske aktøren.»

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet vil vise til at Norge rent faktisk hadde forsknings-samarbeid med Russland helt frem til regjeringen suspenderte all dialog med russiske myndigheter i mars 2022. Kina omtales tydelig av NATO som en sikkerhetsutfordring, og Norges egne sikkerhetstjenester fremhever Kina som en sentral etterretningsaktør mot Norge. Likevel er Kina fremdeles definert som et av Norges hovedsamarbeidsland i Panoramastrategien.

Dette medlem vil påpeke at gjennom en årrekke har man sett at forskere og norske universiteter utsettes for spionvirksomhet i stadig økende grad. Antallet utenlandske forskere og studenter som havner i norske myndigheters søkelys, har økt kraftig de seneste årene. Det handler både om spionasje og ulovlig kunnskaps-overføring til land.

Dette medlem er svært kritisk til at forskningsmiljøene kan samarbeide med land og miljøer som ansvarlige myndigheter definerer som en stor sikkerhetsrisiko. Dette medlem mener at enkelte lands strategiske interesser og vilje til å bruke hemmelig etterretning og spionasje for å oppnå mål som kan gå ut over Norges sikkerhet, ikke må undervurderes. Dette medlem vil i den sammenheng vise til at eliteuniversiteter i USA har mottatt flere hundre millioner dollar i støtte fra Kina, og at dette er en bevisst strategi for å infiltrere og påvirke academia i USA.

Dette medlem vil også vise til Kinas nasjonale etterretningslov, som trådte i kraft i juli 2017. Etterretningsloven forplikter kinesiske enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner til å hjelpe offentlige sikkerhets- og statssikkerhetsmyndigheter i å utføre et bredt spekter av etterretningsarbeid. Artikkel syv i loven bestemmer at «enhver organisasjon eller borger skal støt-

te, bistå og samarbeide med statlig etterretningsarbeid i henhold til lov».

Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at forsknings-samarbeidet med land som Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, og som norske sikkerhetstjenester mener kan utgjøre en særlig etterretningstrussel mot Norge, avsluttes.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, bemerker seg at flere av høringsinnspillene ytrer sin støtte til at regjeringen slår fast i stortingsmeldingen at Norge skal ha forsknings-samarbeid og dialog også med land vi ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med. Flertallet mener det ville vært uheldig for den akademiske friheten å sette slike begrensninger, og støtter regjeringen i å ivareta og videreføre forskningssamarbeid og dialog også med land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet mener det må tydeliggjøres at universitets- og høyskolesektoren må ha faste møtepunkter med nasjonale sikkerhetsmyndigheter, og at universitets- og høyskolesektoren må legge særlig vekt på nasjonal sikkerhet i utdannings- og forskningssamarbeid med andre land og ved rekruttering av utenlandske akademikere, studenter og forskere.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere et sterkere samarbeid og formaliserte møtepunkter mellom PST, E-tjenesten og norske utdanningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter innenfor akademien.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet vil understreke viktigheten av å styrke Norges tilstedeværelse og engasjement i Arktis. Disse medlemmer vil her vise til at Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) er et sentralt kompetansemiljø. Disse medlemmer vil vise til UNIS' årsrapport, der det fremgår at 619 studenter tilbrakte kortere eller lengre tidsrom ved UNIS i 2023, fordelt på emnestudenter og gjestestudenter. Rapporten viser at 46 pst. av studentene kom fra studieprogram ved norske universitet, mens andelen norske statsborgere bare var 28 pst. Disse medlemmer finner det problematisk at andelen norske studenter ikke er stør-

re. Svalbard er særdeles viktig strategisk og sikkerhetsmessig, og det er viktig med en tydelig norsk tilstedeværelse.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet vil påpeke at i den nasjonale trusselvurderingen for 2024 skriver PST at kinesiske studenter og forskere opererer på Svalbard, og disse medlemmer finner det bekymringsfullt at det ikke foreligger noen offisielt publiserte restriksjoner som utelukker kinesiske statsborgere fra å studere ved UNIS. Disse medlemmer etterlyser konkrete tiltak fra regjeringen for å øke andelen norske studenter ved UNIS og tiltak som styrker sikkerheten ved UNIS.

3.5 Et forskningssystem som fremmer omstilling og konkurransekraft

Komiteen viser til at forskning og innovasjon er viktig for å fremme norsk næringslivs konkurransekraft og innovasjonsevne, og det er viktig å legge til rette for en økt FoU-innsats fra næringslivet i samarbeid med instituttsektoren og universitets- og høyskolesektoren.

OFFENTLIG FINANSIERING AV FORSKNING OG UTVIKLING

Komiteen er bekymret over funnene i Draghi-rapporten som slår alarm om Europas manglende konkurransekraft og innovasjonsevne sammenlignet med Kina og USA. Draghi mener at Europa må satse mer på å utvikle fremragende forskningsmiljøer, og foreslår å doble det neste forsknings- og innovasjonsprogrammet i EU fra 100 til 200 mrd. euro. I Sverige og Finland trappes den offentlige forskningsinnsatsen betydelig opp. Bærekraft, verdiskaping og konkurransekraft er begrunnelsene også fra svensk og finsk side.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre viser til at i regjeringsplattformen og i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032 ligger 3 pst.-målet for norsk forskning fast. Næringslivets forskningsinnsats skal utgjøre 2 pst. av BNP, og offentlige investeringer i FoU skal utgjøre 1 pst. av BNP. Målene skal realiseres innen 2030. Disse medlemmer merker seg at dette til tross har FoU-budsjettet i Norge hatt en realnedgang i tre av de fire siste årene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, er enige med Akademikerne, som i sine innspill viser til at det er avgjørende for Norges fremtidige verdiskaping og omstillingsevne at

man ikke havner bakpå. Draghi-rapportens advarsler må tas på alvor, og man må øke offentlige investeringer i FoU vesentlig, målrettet og planmessig, slik at det utløser mer private investeringer og bidrar til å møte omstillingsutfordringene Norge står overfor.

Flertallet har høye ambisjoner for norsk forskning, utvikling og innovasjon, og er enige med Akademikerne i at det er behov for en planmessig opptrapping av offentlige FoU-investeringer over de neste årene. Formålet er å styrke Norges konkurransekraft gjennom økt satsing på banebrytende nysgjerrighetsdrevet forskning, stimulere til økt FoU-innsats i næringslivet og bidra til at Stortingets mål om at 3 pst. av BNP skal investeres i FoU, oppnås. En stor del av veksten bør skje gjennom Forskningsrådets konkurransearenaer for å sikre høy kvalitet og nå forskningspolitiske mål som Stortinget har vedtatt. Opptrappingsplanen må også inkludere investering i infrastruktur for tungregning.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende plan for opptrapping av offentlige FoU-investeringer til 1 pst. av BNP over de neste fem årene. Økningen fra dagens nivå skal gå til FoU-virkemidler for næringslivet, hovedsakelig gjennom å styrke de konkurransebaserte arenaer i Forskningsrådet.»

Medlemene i komiteen fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt er opptatte av at det offentlige skal bidra til å finansiere forskning innfor flere felt. Det er viktig å styrke grunnforskninga i Norge, slik flere høyringsinstanser peiker på. Samtidig er det viktig at fellesskapet er med på å finansiere forskning som kan nyttast innfor spesifikke delar av arbeidslivet, til dømes velferdsteknologi.

NÆRINGSLEVETS FINANSIERING AV FORSKNING OG UTVIKLING

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at de næringsrettede forskningsvirkemidlene må bygge på kunnskap som deles og tas i bruk for å øke innovasjons- og omstillingstakten, samt at de må være med på å utløse næringslivets egne investeringer i forskning og utvikling. SkatteFUNN er med 3,7 mrd. det største næringsrettede virkemiddelet og den eneste rettighetsbaserte ordningen, og denne må være effektiv og målrettet. Disse medlemmer mener det er viktig med en gjennomgang av SkatteFUNN-ordningen med formål å justere ordningen for at den skal gi mer innovasjon og konkurransekraft for bedriftene og mer nytte for samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre viser til viktigheten av forutsigbare rammebetingelser som en forutsetning for økt FoU-investering i næringslivet, og viser til at formuesskatten er direkte skadelig for norske bedrifter.

Disse medlemmer viser til at Finland har lyktes godt med sin satsing på forskning i næringslivet. Finlands modell «Veturi» (lokomotiv) er en utfordringsdrevet utlysning hvor ledende bedrifter er søkere til offentlig bevilgning (kan være miks av tilskudd og lån). Det bevilges også midler til å bygge et økosystem rundt prosjekter (vogner som kobles på lokomotivet). De bruker det samme til å tiltrekke seg utenlandske virksomheter. Bedriftene som får tilslag i denne ordningen, forplikter seg til å investere i FoU i Finland. Økosystemet som bygges, skal være reelle FoU-samarbeid med forskningsinstitusjoner og andre bedrifter.

Disse medlemmer mener Norge må øke sin samlede FoU-innsats for at landet skal lykkes med økt verdiskaping og å beholde velferdsnivået i årene som kommer.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget våren 2026 med en helhetlig tilnærming til hvordan forskning kan løse samfunnsoppdrag, etter modell fra Finland.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, viser til at selskapsstrukturen i Norge skiller seg vesentlig fra våre naboland, og at staten er en stor eier. Flertallet mener derfor staten bør bruke sine eierposisjoner i private virksomheter og som investor gjennom statlige investeringsfond til å fremme FoU-intensiteten i norsk næringsliv. Dette kan gjøres gjennom i større grad å oppnevne styremedlemmer med kompetanse og erfaring fra FoU-virksomhet eller FoU-intensiv virksomhet, ved å legge sterkere og tydeligere føringer på FoU i statlige fondsinvesteringsstrategier og ved å vri den aktive næringspolitikken mot å prioritere FoU-intensive næringer.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre er tydelige på at staten i langt større grad må bruke sine eierposisjoner i private virksomheter og som investor til å fremme FoU-intensiteten i norsk næringsliv.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget om hvordan staten kan bruke sine eierposisjoner til å fremme forskning og utvikling (FoU).»

Fleirtalet i komiteen, medlemmene frå Arbeidarpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Raudt, meiner også at staten må ta i bruk fleire verkemiddel for å auka næringslivet sine investeringar i FoU. Som eit ledd i dette er det viktig å peike på at den norske stat i dag har stor eigarmakt i fleire sentrale verksemdar, og at denne eigarmakta kan forvalta betre i spørsmål om investeringar i FoU. Dette peiker også Akademikerne på i sitt høyringsinnspel.

På denne bakgrunn fremjar fleirtalet følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa vurdere korleis statleg eigarskap i verksemdar og investeringar gjennom statlege investeringsfond kan fremja FoU-intensitet i norsk næringsliv, og koma tilbake til Stortinget med forslag til korleis dette kan gjerast.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til Næringslivets hovedorganisasjon sitt høyringsinnspel, der de skriver at

«Norge må øke satsingen på forskning og innovasjon for å sikre sin konkurransekraft og omstillingsevne. Målet bør ikke være å øke næringslivets bidrag til forskningsfinansiering slik det står i meldingen, men at vi har et forskningssystem som utløser økt FoU-innsats i, med og fra næringslivet.»

Disse medlemmer deler ønsket om et forskningssystem som stimulerer til økt FoU-innsats i næringslivet.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede flere alternative modeller for finansiering av forskning i, med og fra næringslivet.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på at det bør legges bedre til rette for at flere private og filantropiske aktører investerer i forskning og utvikling. Disse medlemmer viser til at Norge kan la seg inspirere av Danmark, hvor stiftelsene utgjør en viktig del av forskningsfinansieringen. Danmark har flere gunstige skattefordeler som gjør det attraktivt for virksomheter og privatpersoner å donere midler til stiftelser, og for stiftelser å bevilge penger til allmenntilretteleggelse, inkludert forskning.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med forslag til hvordan Norge kan legge til rette for at flere stiftelser investerer i forskning.»

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet vil påpeke viktigheten av gode og forutsigbare rammevilkår for forskningsmiljøene og at det er viktig å få økt den private finansieringen av forskning. Privatpersoner og bedrifter som donerer til forskning, bør få styrkede insentivordninger. Dette medlem mener det må vurderes å øke mulighetene for skattefradrag for gaver til universiteter og forskningsinstitusjoner, utvide SkatteFUNN, Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA), nærings-ph.d. og offentlig sektor-ph.d., og å innføre en gaveforsterkningsordning på forskningsområdet.

Dette medlem vil også vise til at Fremskrittspartiet vil fjerne formuesskatten. En konsekvens av dette blir at flere nordmenn vil ha mer kapital tilgjengelig for donasjoner og investeringer i forskningsinstitusjoner, noe som kan føre til økt privat finansiering av forskning og utdanning. Fjerning av formuesskatten vil også kunne føre til større investeringer ved at bedriftseiere får mer kapital tilgjengelig for å investere i forsknings- og utviklingsprosjekter. Dette vil også styrke samarbeidet mellom næringslivet og akademien, noe som er vesentlig for fremtidig verdiskaping og velferd.

REGIONAL FORSKNINGSINNSATS

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at kunnskapsutvikling skal foregå i hele landet. Forskning og høyere utdanning må også bidra til regional utvikling og verdiskaping, og det er viktig at man i gjennomgangen av de næringsrettede forskningsmidlene følger opp at de treffer i hele landet. Flertallet viser til Norges forskningsråds årsrapport for 2024 (s. 25–26), der det blir oppsummert at «Regionale tiltak er få, men har effekter». Flertallet understreker at utfasingen av de regionale forskningsfondene underbygger at det er viktig at de næringsrettede forskningsmidlene treffer næringslivet og offentlig sektor i ulike deler av landet.

Flertallet mener det er viktig at forskningsinnsatsen tar hensyn til geografiske forskjeller og øker samhandling mellom forskningsinnsatsen og lokalt næringsliv i ulike deler av landet. Flertallet mener det regionale perspektivet er fraværende i meldingen. Flertallet merker seg at KS etterlyser bedre systemer og virkemidler for regional forskningsinnsats, og at deler av sektoren er bekymret for at det regionale perspektivet er helt fraværende. Blant annet vises det til Meld. St. 27 (2022–2023) Eit godt liv i heile Noreg – distriktpolitikk for framtida, hvor det ble løftet frem viktigheten av regional næringsrettet forskning og utvikling.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå den regionale fordelingen av forskningsmidler og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om å styrke regional forskningsinnsats rettet mot næringsliv og lokalsamfunn.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre regional fordeling av midler gjennom Forskningsrådet og øvrige utlysninger og tildelinger.»

FORSKNING FOR GRØNN OMSTILLING

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt etterlyser tydeligere ambisjoner og tiltak i stortingsmeldingen for å rigge et forskningssystem i stand til å sikre en grønn og rettferdig omstilling av det norske samfunnet. Beskjeden fra Naturpanelet – IPBES er tydelig – systemiske utfordringer er en av barrierene for å få til nødvendig omstilling for et rettferdig og grønt skifte. Dersom det skal være mulig å håndtere miljøutfordringene på en rettferdig og bærekraftig måte, er det nødvendig med helhetlige strategier og systemer. Dette er en barriere som stortingsmeldingen burde gått mer i dybden på, da nettopp forskningssystemet spiller en viktig rolle for å få til den nødvendige omstillingen.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det i videreutviklingen av forskningssystemet sikres at en større del av ressursene til forskning går til grønn og rettferdig omstilling av samfunnet.»

FORSKNING PÅ REALFAG

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, vil understreke viktigheten av å prioritere forskning innen realfag.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet, viser til at norsk næringsliv i svært stor grad er bygget på realfagskunnskap. Prosesindustri og vannkraft har vært sentrale drivere for verdiskaping og la grunnlaget for det moderne velferdssamfunnet. I tillegg er blant annet finans, farmasi og IKT viktige verdiskapere, som er avhengige av kontinuerlig utvikling og forskning innen realfagstunge områder. I en særstilling kommer petroleumsindustrien. Oljeeventyret ville vært umulig uten ingeniører og

geologer, og Norge har i dag et forskningsmiljø i verdensklasse på dette området.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet vil påpeke at en svært stor del av norsk verdiskaping kommer fra havet og kontinentalsokkelen, og at petroleumsnæringen vil være en viktig næring for Norge i mange tiår fremover. Norge er verdensledende innenfor teknologiutvikling knyttet til utvinning av olje og gass i havet, og forskningsinnsatsen på olje- og gassområdet må derfor fortsette. Vår erfaring og kunnskap her kan også gi et stort fortrinn i mineralutvinning til havs. Å sørge for tydelige prioriteringer av verdiskapende realfagsforskning mener disse medlemmer må være et hovedansvar innen forskningspolitikken i årene fremover.

KOMMERSIALISERING AV FORSKNING

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, peker på viktigheten av kommersialisering av forskning og videre at flere høringsinstanser er tydelige på at det er nødvendig med mer konkrete planer og virkemidler for å utløse mer kommersialisering av norsk forskning. Flertallet er tydelige på at en ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning må være konkret på hva som skal til for å utløse mer verdiskaping på bakgrunn av norsk forskning, herunder blant annet forskningsbasert innovasjon, SIVAs inkubasjonsprogram, tilgang på tidligfasekapital, Norsk katapult, klyngeprogrammene og eventuelle skatteincentiver.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning komme med konkrete forslag til hvordan en kan øke kommersialiseringen av norsk forskning.»

OFFENTLIGE INNKJØP

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre peker på innspillene fra Akademikerne om offentlige anskaffelser og at offentlige anskaffelser må etterspørre innovasjon og stille høye krav. Disse medlemmer peker på at dette også kan bidra til å skape et hjemmemarked for virksomheter som har et internasjonalt marked. Det forutsetter at anskaffelseskompetansen styrkes, ikke minst i kommunene.

Disse medlemmer viser til at offentlige innkjøp må skje gjennom forhandlingsløsninger som i større grad baseres på tidlig dialog mellom offentlige innkjøp

pere og private leverandører, for å bedre kunne identifisere nye og innovative produkter og løsninger. Forskning og utvikling må vektlegges i en helhetlig vurdering av anbud, og det må etterspørres innovasjon.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, viser til at offentlige etater og statlig eide selskaper må føre en innkjøpspolitikk hvor også norske leverandører og mindre virksomheter blir aktuelle. Dette kan gjøres gjennom oppdeling av anbudene eller ved at kontraktsbetingelser åpner for gjenkjøp fra lokale, norske leverandører.

Flertallet viser til Leverandørutviklingsprogrammet (LUP) som et viktig virkemiddel, hvor det bør vurderes om det kan styrkes og innrettes mer mot oppstartsselskaper.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget om hvordan offentlige innkjøp i større grad kan bidra til innovasjon, og hvordan innkjøpskompetansen i det offentlige kan bedres.»

3.6 Forskerkompetanse i bredden av arbeidslivet

Komiteen viser til meldingen og behovet for flere arbeidstakere med forskerkompetanse i norsk arbeidsliv.

KARRIERELØP FOR FORSKERE

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre, peker på viktigheten av å styrke forskningskompetansen i næringslivet, og at offentlig sektor-ph.d.- og nærings-ph.d.-ordningene er en viktig del av dette. Flertallet viser til viktigheten av at samspill og kunnskapsoverføring mellom sektorene og akademia blir bedre. Flertallet peker videre på muligheten som ligger i etablering av en ordning for næringstermin for ansatte i akademia. Flertallet mener at dagens forsknings- og utviklingstermin er dårlig egnet som virkemiddel for forskningsopphold utenfor akademia.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, mener at den store graden av midlertidighet i akademia, og særlig i undervisnings- og forskningsstillinger, er svært uheldig og bekymringsverdig. For høy grad av midlertidighet kan føre til at sektoren mister svært kompetent forskningskompetanse

og kontinuitet, og at sektoren ikke lykkes med å rekruttere de best kvalifiserte folkene. Midlertidighet er en trussel mot den akademiske friheten og må tas på alvor. Akademia har over lang tid vært preget av utrygghet og usikkerhet i arbeidslivet for de midlertidige ansatte.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen bekjempe bruk av midlertidige stillinger ved universiteter og høyskoler, såkalt lufting, og sikre rett til faste ansettelser.»

Medlemene i komiteen frå Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre vil peika på at Norge allereie i dag har mange dyktige forskarar og forskingsmiljø som bidreg i dette arbeidet. Difor er det, som fleire høyringsinstansar har poengtert, synd at forskarar har fått så lite plass i meldinga. Forskarane er den mest sentrale aktøren i forskningssystemet, og det er ei utfordring at yrket blir mindre attraktivt, slik Forskerforbundet peiker på.

På denne bakgrunn fremjar desse medlemene følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa syta for at ekspertgruppa som skal vurdere dimensjonering av doktorgradsutdanninga, også får i oppdrag å kartleggja barrierar mot forskarrekruttering.»

Medlemene i komiteen frå Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til desse partia sine merknader til universitets- og høyskoleloven, jf. Innst. 169 L (2023–2024). For å rekruttere forskarar er det også viktig å sikra dei eit trygt og godt arbeidsliv innan sektoren. Ei utfordring i dag er at mange forskarar og andre vitsskapeleg tilsette opplever eit arbeidsliv prega av uro for framtida. Som følgje av utstrekt bruk av deltid og mellombelse stillingar, og at mange stillingar er knytt til enkeltprosjekt med ei finansieringsramme, er det mange som vel å ikkje satse på ein karriere som forskar. Desse medlemene viser til høyringsinnspelet frå Forskerforbundet og er samde i at forskarar treng større grad av tryggleik i arbeidet sitt.

På denne bakgrunn fremjar desse medlemene følgjande forslag:

«Stortinget ber regjeringa greie ut ulike modellar for finansiering av lønskostnader mellom prosjekt for fast tilsette ved statlege universitet og høyskular med ekstern finansiering, til dømes gjennom å endra Reglement for statlige universiteter og høyskolars oppbygging og anvendelse av ubrukte budsjettmidler, jf. rundskriv F-05-20, slik at institusjonane kan nytta avsetningar ut over 5 pst. til å investera i dei tilsette.»

INTERNASJONAL REKRUTTERING TIL HØYERE UTDANNING, FORSKNING OG ARBEIDSLIV

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre viser til at NSO i sitt høringsinnspill påpeker at studenter, stipendiater og postdoktorer opplever utfordringer rundt å få og fornye oppholdstillatelse i forbindelse med studie- og forskningsarbeid. NSO melder om stadige episoder hvor reglementet rundt oppholdstillatelse skaper hinder for studentmobilitet, og at det igjen er en faktor til å gjøre Norge til et mindre attraktivt sted å studere og jobbe.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå reglementet for oppholdstillatelse for student- og forskningsutveksling for internasjonale studenter, stipendiater og postdoktorer, med et mål om bygge ned barrierer for mobilitet.»

Krav om norskopplæring

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre mener det er viktig at norsk opprettholdes som et hovedspråk innen både høyere utdanning og forskning, men vil påpeke at språklige krav ikke må begrense forskningsmiljøenes mulighet til å tiltrekke seg den ypperste kompetansen og til å arbeide målrettet opp mot internasjonale, smale og fremragende miljøer. Innen forskning er det sentralt at norske miljøer klarer å tiltrekke seg forskere med høy kompetanse, og da må forholdene legges til rette for at høykompetente forskere fra utenlandske fagmiljøer kan undervise og forske i Norge. Disse medlemmer vil i den sammenheng påpeke at Norge innenfor små og smale fagmiljøer har noen av verdens fremste forskere og akademikere, og at det er helt sentralt at krav til språk ikke hemmer disse i deres arbeid eller muligheten for utvikling av miljøene, både i Norge og internasjonalt. Disse medlemmer vil derfor fjerne kravet om norskopplæring til utenlandske forskere, da dette er et lite målrettet tiltak og et hinder for å hente inn de beste forskningstalentene fra utlandet.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fjerne kravet om norskopplæring for utenlandske forskere som rekrutteres til norske forskningsinstitusjoner.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet støtter ikke regjeringens forslag om å fjerne kravet om norsk språkopplæring for utenlandske stipendiater. Kravet er viktig for å styrke norsk som fagspråk i akademia. Disse medlemmer ønsker ikke en utvikling

hvor engelsk i stor grad skal dominere som fagspråk, på bekostning av det norske språket. Disse medlemmer viser til at utenlandske stipendiater utgjør halvparten av landets stipendiater. Halvparten av de utenlandske stipendiatene forlater landet ved endt utdanning.

Disse medlemmer merker seg at språk kan være en barriere som hindrer en videre tilknytning til norsk arbeidsliv etter fullført utdanning for utenlandske stipendiater. I denne sammenheng mener disse medlemmer at kravet om 15 studiepoeng i norsk er viktig for å sikre at flere blir og færre forlater landet etter oppnådd grad. Disse medlemmer vil peke på det økende kompetansebehovet og at det dermed er lite formålstjenlig at en høy andel forlater landet ved endt utdanning.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Rødt fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen videreføre kravet om norsk språkopplæring for utenlandske stipendiater og postdoktorer.»

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at regjeringen i meldingen foreslår å fjerne krav til språkopplæring for stipendiater og postdoktorer. Dette medlem mener det er svært viktig å verne om norsk som akademisk språk, men mener samtidig det er viktig å legge til rette for rekruttering av internasjonale forskere og studenter, samt å skape samarbeid mellom norsk akademia og resten av verden. I en tid hvor demokratier står under press, er det desto viktigere å skape et godt samarbeid om og i den vitenskapelige forskningen. Dette medlem viser til at meldingen påpeker at sektoren har vært tydelig på at obligatorisk språkopplæring ikke har vært riktig virkemiddel, og at språkkravet har mottatt mye kritikk. Kravet blir holdt frem som en faktor som har gjort det vanskeligere å rekruttere internasjonale stipendiater og forskere. Dette medlem viser til at Universitets- og høyskolerådet støtter regjeringens forslag om å fjerne krav til språkopplæring for stipendiater og postdoktorer, og tilslutter seg denne vurderingen.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at det er viktig at norsk som fagspråk vernes om, og at det er riktig at kravet om at utenlandske faste vitenskapelig ansatte må mestre norsk på B2-nivå innen tre år, videreføres.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener også at et viktig tiltak for å verne om norsk fagspråk ved universitetene og høyskolene er at stipendiater og postdoktorer bør få en rett til å gjen-

nomføre slik opplæring. Slik kan de som har et ønske om å benytte norsk i forskningen, få nødvendige rammer for å kunne opparbeide seg nok språkkompetanse til å kunne forske på norsk.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen endre universitets- og høyskoleforskriften slik at stipendiater og postdoktorer får en forskriftsfestet rett til norskopplæring.»

Medlemen i komiteen frå Raudt registrerer også at regjeringa vurderer å gjera endringar i språkkravet til utanlandske stipendiatar og postdoktorar. Det er avgjerande å sikra norsk fagspråk, og academia spelar ei sentral rolle i dette. Særleg viktig er det å sikra at det også blir utvikla ein sterk norsk fagterminologi innan fagfelt der dette manglar, eller der denne ikkje er oppdatert. Ei eventuell endring av språkkravet må ikkje førekoma utan ei grundig evaluering av tiltaket og heller ikkje utan at andre, nye tiltak for å sikra norsk fagspråk blir iverksette. Denne medlemen meiner i utgangspunktet at det også er for tidleg til å eventuelt kunna slå fast at språkkravet ikkje har hatt ønska effekt, og skulle helst sett at regjeringa let det verka i eit større tidsrom før ein eventuelt reverserer det.

Studieavgift for studenter fra land utenfor EØS og Sveits

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Fremskrittspartiet støtter at universiteter og høyskoler kan kreve egenbetaling fra studenter som er statsborgere i land utenfor EØS eller Sveits. Disse medlemmer vil imidlertid påpeke at Norge er et lite land med til dels svært små fagmiljøer, og at det innen enkelte fag kan være nødvendig å åpne for flere internasjonale studenter for å styrke det faglige miljøet. Disse medlemmer mener det derfor kan åpnes for enkelte snevre unntak på områder hvor Norge mangler kompetanse.

Disse medlemmer vil vise til «Tilstandsrapport for høyere utdanning 2024», som viser at andelen utlendinger blant doktorandene ved norske universiteter og høyskoler er på 44 pst. Til sammenligning var andelen 14 pst. i år 2000. Blant utenlandske statsborgere som avlegger en doktorgrad i Norge, er det flest personer fra Europa og Asia. Dette er også de regionene som har økt mest over tid. Tyskland er det største enkeltlandet, deretter følger Kina, Iran og India. Disse medlemmer mener det er positivt at Norge har mange utenlandske forskere og stipendiater, men vil uttrykke sterk bekymring over at mange av disse kommer fra land som Kina og Iran.

Disse medlemmer vil vise til at hovedargumentet for innføringen av studieavgift for utenlandske studenter var å sørge for at Norge ikke velges av utenlands-

ke forskere fordi utdanningen er gratis, men fordi Norge har utdannings- og forskningsinstitusjoner som er fagmessig attraktive. Disse medlemmer mener det derfor er nødvendig med en gjennomgang og justering av den norske måten å finansiere utenlandske doktorgradsstipendiater på.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for en gjennomgang og justering av det norske finansieringssystemet for utenlandske doktorgradsstipendiater fra land utenfor EØS-området og Sveits.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre mener at innføringen av studieavgift for internasjonale studenter som kommer fra land utenfor EU/EØS og Sveits, er et brudd på gratisprinsippet, og at den umiddelbare kraftige nedgangen i internasjonale studenter i Norge har ført til svært negative konsekvenser for fagmiljø, studiemiljø og lokalmiljø. Disse medlemmer viser til høringsinnspill fra Norsk studentorganisasjon (NSO), som viser til at etter innføringen av skolepenger for studenter fra land utenfor EU/EØS og Sveits har det skjedd et bratt fall i antall internasjonale studenter. Akademiet for yngre forskere påpeker at «det globale presset på akademisk frihet åpner for et momentum som tillater Norge å tiltrekke seg talent fra land med krevende vilkår for forskning og akademisk frihet», og når mange studenter og unge forskere ser til nye studie- og arbeidsland, bør Norge ha vilkår som tiltrekker seg disse gruppene. NSO og Akademiet for yngre forskere ber om at studieavgiften for studenter fra land utenfor EU/EØS og Sveits fjernes.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fjerne studieavgift for studenter som kommer fra land utenfor EU/EØS og Sveits, i forslaget til statsbudsjett for 2026.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av universitets- og høyskoleloven § 2-6 om egenbetaling for studenter fra land utenfor EØS og Sveits, slik at det ikke lenger er påbudt å kreve egenbetaling.»

Disse medlemmer mener at ved en videreføring av studieavgiften bør det gjennomføres grep som bidrar til at institusjonene kan styrke det internasjonale samarbeidet. Norsk studentorganisasjon peker i sitt hø-

ringssvar på at «NORSTIP-ordningen har en solidarisk profil, men kravene for å få innvilget stipend er så mange og detaljerte at flere utdanningsinstitusjoner har slitt med å fylle plassene». De ber om at ordningen revideres, og at kravene blir mer generelle.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utvide stipendordningene for internasjonale studenter og revidere kravene som stilles, slik at de treffer flere og bredere, og komme tilbake til Stortinget i statsbudsjettet for 2026 med forslag til endringer.»

STUDENTINVOLVERING I FOU

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, viser til Norsk studentorganisasjon sitt høringsvar, hvor de ytrer skuffelse over at regjeringen i stortingsmeldingen ikke viser ambisjoner om å gjøre undervisningen mer forskningsnær, for eksempel gjennom tilretteleggelse for studentinvolvering og studentdrevne forsknings- og innovasjonsprosjekter. Flertallet mener at å involvere studenter i forskningen underveis i utdanningen er et viktig tiltak for rekruttering til forskningen.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre, fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen i oppfølgingen av Meld. St. 14 (2024–2025) vurdere tiltak for å styrke studentinvolvering i forskningen og å tilrettelegge for studentdrevne forsknings- og innovasjonsprosjekter.»

3.7 Forskning som samfunnet har tillit til og bruker

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Venstre, understreker viktigheten av langsiktige investeringer i forskningsberedskap. Det må utvikles mekanismer som gjør det mulig å mobilisere forskningskapasitet ved behov, uten å gå på bekostning av akademisk frihet og forskningsinstitusjonenes autonomi. Flertallet mener at sterk faglig uavhengighet og stabile rammevilkår er avgjørende for tillit til forskning.

FORSKNINGSFORMIDLING PÅ NORSK

Komiteen viser til innspill fra Forleggerforeningen og peker på at digitaliseringen av norsk litteratur og kulturarv er et svært godt utgangspunkt for å utvikle gode språkmodeller. Høy kvalitet krever trening på opphavs-

rettslig beskyttet materiale og tilstrekkelig kompensasjon til rettighetshavere. Komiteen støtter Forleggerforeningen i at det å bevare et norsk fagspråk er avgjørende for verdiskaping, samfunnsutvikling, ytringsfrihet og demokrati. Komiteen er videre enig med Forleggerforeningen i at tilgjengelig forskning ikke bare trenger gode systemer for forskningspublisering, men også for forskningsformidling. Skal samfunnet kunne nyttiggjøre seg forskningsfunnene, må systemene ivareta at kvalitetssikret forskningsformidling kan skje på norsk.

4. Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget om hvordan staten kan bruke sine ei-erposisjoner til å fremme Forskning og utvikling (FoU).

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget på egnet måte med forslag til hvordan Norge kan legge til rette for at flere stiftelser investerer i forskning.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget om hvordan offentlige innkjøp i større grad kan bidra til innovasjon, og hvordan innkjøpskompetansen i det offentlige kan bedres.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen fjerne kravet om norskopplæring for utenlandske forskere som rekrutteres til norske forskningsinstitusjoner.

Forslag fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen inkludere kunstnerisk utviklingsarbeid i Forskningsrådets mandat.

Forslag fra Høyre og Fremskrittspartiet:

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen etablere et sterkere samarbeid og formaliserte møtepunkter mellom PST, E-tjenesten og norske utdanningsinstitusjoner for å avdekke spionasje fra fremmede makter innenfor akademien.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen sørge for en gjennomgang og justering av det norske finansieringssystemet

for utenlandske doktorgradsstipendiater fra land utenfor EØS-området og Sveits.

Forslag fra Høyre og Venstre:

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen legge frem en forpliktende plan for opptrapping av offentlige FoU-investeringer til 1 pst. av BNP over de neste fem årene. Økningen fra dagens nivå skal gå til FoU-virkemidler for næringslivet, hovedsakelig gjennom å styrke de konkurransebaserte arenaer i Forskningsrådet.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget våren 2026 med en helhetlig tilnærming til hvordan forskning kan løse samfunnsoppdrag, etter modell fra Finland.

Forslag fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen gjennomgå den regionale fordelingen av forskningsmidler og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om å styrke regional forskningsinnsats rettet mot næringsliv og lokalsamfunn.

Forslag fra Senterpartiet og Rødt:

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen videreføre kravet om norsk språkopplæring for utenlandske stipendiater og postdoktorer.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre:

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen i forslag til statsbudsjett for 2026 øke grunnfinansieringen til universiteter og høyskoler.

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen utrede flere alternative modeller for finansiering av forskning i, med og fra næringslivet.

Forslag 15

Stortinget ber regjeringa syta for at ekspertgruppa som skal vurdere dimensjonering av doktorgradsutdanninga, også får i oppdrag å kartleggja barrierar mot forskarrekuttering.

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen gjennomgå reglementet for oppholdstillatelse for student- og forskningsutveksling for internasjonale studenter, stipendiater og postdoktorer, med et mål om bygge ned barrierer for mobilitet.

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen fjerne studieavgift for studenter som kommer fra land utenfor EU/EØS og Sveits, i forslaget til statsbudsjett for 2026.

Forslag fra Senterpartiet:

Forslag 18

Stortinget ber regjeringen sikre regional fordeling av midler gjennom Forskningsrådet og øvrige utlysninger og tildelinger.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 19

Stortinget ber regjeringen redusere arbeidspresset for vitenskapelig ansatte blant annet gjennom bedre administrativ støtte og færre rapporteringskrav.

Forslag 20

Stortinget ber regjeringa frysa norske bidrag til forskningssamarbeid i EU der desse omfattar israelske militæraktørar eller andre aktørar som er delaktige i folkerettsbrot i Palestina.

Forslag 21

Stortinget ber regjeringen sørge for at det i videreutviklingen av forskningssystemet sikres at en større del av ressursene til forskning går til grønn og rettferdig omstilling av samfunnet.

Forslag 22

Stortinget ber regjeringen bekjempe bruk av midlertidige stillinger ved universiteter og høyskoler, såkalt lufting, og sikre rett til faste ansettelser.

Forslag 23

Stortinget ber regjeringa greie ut ulike modellar for finansiering av lønskostnader mellom prosjekt for fast tilsette ved statlege universitet og høgskular med ekstern finansiering, til dømes gjennom å endra Reglement for statlige universiteter og høyskolars oppbygging og anvendelse av ubrukte budsjettmidler, jf. rundskriv F-05-20, slik at institusjonane kan nytta avsetningar ut over 5 pst. til å investera i dei tilsette.

Forslag 24

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av universitets- og høyskoleloven § 2-6 om egenbe-

taling for studenter fra land utenfor EØS og Sveits, slik at det ikke lenger er påbudt å kreve egenbetaling.

Forslag 25

Stortinget ber regjeringen utvide stipendordningene for internasjonale studenter og revidere kravene som stilles, slik at de treffer flere og bredere, og komme tilbake til Stortinget i statsbudsjettet for 2026 med forslag til endringer.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 26

Stortinget ber regjeringen sørge for at forsknings-samarbeidet med land som Norge ikke har sikkerhets-politisk samarbeid med, og som norske sikkerhetstjenester mener kan utgjøre en særlig etterretningstrussel mot Norge, avsluttes.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 27

Stortinget ber regjeringen endre universitets- og høyskoleforskriften slik at stipendiater og postdoktorer får en forskriftsfestet rett til norskopplæring.

Forslag fra Rødt:

Forslag 28

Stortinget ber regjeringa presisera overfor Norges forskningsråd at handlingsrommet i EØS-avtalen skal nyttast til det fulle, for å sikra auka investeringar i forskning og utvikling i norske verksemdar.

5. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding I og V fremmes av en samlet komité.

Komiteens tilråding II fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt.

Komiteens tilråding III fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet og Venstre.

Komiteens tilråding IV fremmes av medlemmene i komiteen fra Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Venstre.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rå Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k:

I

Stortinget ber regjeringen legge frem en konkret plan for Stortinget våren 2026 med forslag til hvordan man kan sikre bedre samordning for å styrke norske virksomheter innen forskning, utvikling og innovasjon (FOUi).

II

Stortinget ber regjeringa vurdere korleis statleg eigarskap i verksemdar og investeringar gjennom statlege investeringsfond kan fremja FoU-intensitet i norsk næringsliv, og koma tilbake til Stortinget med forslag til korleis dette kan gjerast.

III

Stortinget ber regjeringen i ny langtidsplan for forskning og høyere utdanning komme med konkrete forslag til hvordan en kan øke kommersialiseringen av norsk forskning.

IV

Stortinget ber regjeringen i oppfølgingen av Meld. St. 14 (2024–2025) vurdere tiltak for å styrke studentinvolvering i forskningen og å tilrettelegge for studentdrevne forsknings- og innovasjonsprosjekter.

V

Meld. St. 14 (2024–2025) – Sikker kunnskap i en usikker verden – vedlegges protokollen.

Oslo, i utdannings- og forskningskomiteen, den 15. mai 2025

Hege Bae Nyholt
leder

Lise Selnes
ordfører

